

Nr 39.

Av herr **Vindahl**, *angående ändring i bestämmelserna om rätt för kooperativ förening att vid taxering åtnjuta avdrag.*

I bevillningsförordningen § 11 mom. 3 samt förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt § 9 sista stycket återfinnes angående kooperativa föreningars skattskyldighet en så lydande bestämmelse:

»Har kooperativ förening av vinsten å sin kooperativa verksamhet lämnat sina kunder, vare sig de tillhört föreningen eller icke, pristillägg, rabatt eller annan sådan utdelning i förhållande till gjorda köp eller försäljningar, må föreningen njuta avdrag för dylik utdelning.»

I särskilda anvisningar till ledning vid taxeringen, fogade till förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt, 3:o) heter det vidare:

»En ekonomisk förening är i beskattningshänseende att anse såsom kooperativ, därest den är *öppen* och i sina angelägenheter tillämpar *lika rösträtt*. För att en förening skall anses vara *öppen* fordras icke blott att den enligt sina stadgar är berättigad att när som helst antaga nya medlemmar, utan också att den faktiskt visar sig villig att antaga till medlem var och en, som är bosatt inom förenings verksamhetsområde eller tillhör dess angivna verksamhetskrets, förbinder sig att följa föreningens stadgar och beslut och som därjämte skäligen kan antagas komma att som medlem bidra till förverkligandet av föreningens i stadgarna angivna syfte. Den omständigheten, att styrelsen eller annat föreningsorgan äger rätt att pröva inträdesansökningarna och avvisa sådana sökande, som icke besitta nu nämnda kvalifikationer för medlemskap, betager icke föreningen dess egenskap av *öppen*.

I det fall att en förening säljer till utomstående kan den som regel icke utan att förlora sin öppna karaktär vägra att mottaga som medlem någon, som kan ådagalägga, att han plägar köpa förnödenheter genom föreningen. Anser föreningens styrelse emellertid, att vederbörande köpare på grund av rent personliga förhållanden icke kan beviljas medlemskap — i en stor förening, som säljer till utomstående, är det omöjligt att i varje fall inskränka försäljningen till personer, som skulle vara önskvärda som medlemmar — så bör föreningen för att anses såsom *öppen* hava skyldighet att i *ekonomiskt hänseende* jämställa honom med medlem, det vill säga giva honom samma återbäring på köpta varor som medlem erhåller.

Kooperativa föreningars centralorganisationer äro att anse såsom öppna, även om inträde beviljas blott sådana lokala föreningar, som fylla av centralorganisa-

tionen uppställda krav på stadgar, skötsel och ekonomisk soliditet och om endast ett enda företag inom varje område antages såsom medlem. Vad angår kravet på *lika rösträtt*, så berövas en centralorganisation icke dess kooperativa karaktär, om rösträtten bland dess förstahandsmedlemmar, föreningarna, utövas efter föreningarnas medlemsantal.»

Enligt § 4 i de vid bevillningsförordningen fogade särskilda anvisningar till ledning vid taxeringen skola nyss citerade bestämmelser lända till efterrättelse även vid bevillningstaxeringen.

Här angivna stadganden hava tillkommit genom kungl. förordningen den 19 november 1920 efter beslut vid 1920 års riksdag.

Genom 1910 års skattelagstiftning gavs första gången en undantagsställning i skatteavseende åt de kooperativa föreningarna eller rättare sagt åt de ekonomiska föreningarna.

Enligt § 11 förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt och § 11 bevillningsförordningen, såsom dessa lagrum lydte före 1920 års ovannämnda beslut, ägde nämligen förening, som inte sträckt sin verksamhet utom medlemmarnas krets, årtijuta avdrag för pristillägg, rabatt eller annan sådan utdelning i förhållande till gjorda köp eller försäljningar, för så vitt utdelning utgått efter grunder, som varit före köpet eller försäljningen bestämda. Hade däremot föreningen sträckt sin verksamhet utom medlemmarnas krets eller hade utdelningen icke skett efter sådana grunder, som nyss nämnts, alåg föreningen skattskyldighet såsom annan näringsidkare.

Angående motiven för dessa bestämmelser tillåta vi oss hänvisa till propositionen nr 88 år 1910.

Vi vilja endast fastslå, hurusom dåvarande chefen för finansdepartementet i sitt anförande till statsrådsprotokollet betonade, att ifrågavarande föreningar såsom juridiska personer voro självständiga skattesubjekt samt att i den mån vinsten å deras verksamhet föranletts av den egna verksamheten, vore vinsten inkomst av natur att böra i föreningens hand beskattas. Trots det att någon formell grund för skattelindring i avseende å kooperativ förening strängt taget icke förefunnos, ansåg departementschefen sig ändock icke böra lämna den bestående rättstillämpningens ståndpunkt i frågan.

Departementschefen yttrade slutligen följande:

»När jag salunda finner mig böra i anslutning till gällande praxis föreslå en utväg, varigenom förening skulle fritagas från skatt för ifrågavarande förmåner, bestående i rabatter eller andra utdelningar, lämnade i förhållande till gjorda inköp, men jag å andra sidan icke kan eller får släppa ur sikte föreningens egenskap av självständigt skattesubjekt, synes det mig ur såväl formell som reell synpunkt riktigtast, att såsom villkor för den skattelindring, varom nu är fråga, fordras, att föreningen lämnat utfästelse om rabatt eller annan utdelning före det köp, varå utdelningen grundas. Ett sådant villkor ändrade väl icke något nämnvärt bestående praxis, enär i alla de fall, jag känner, förening redan i stadgarna fastställt grunderna för rabatteringen, men därigenom

undvikas i varje händelse en sådan anomali, som att medan juridisk person i allmänhet är nrståndsatt att genom åtgärder eller beslut efter utgången av det år, vars inkomstresultat skall taxeras, i beskattningsavseende rubba nämnda resultat, förening skulle kunna under nya året genom då beslutade rabatteringar förändra sitt eget bokslut.

Den grund, varpå man kan bygga skattefrihet för rabatter till kunder, som äro medlemmar, är emellertid icke en skattefrihet för vinst å föreningens rörelse, som uppkommit vid handel med andra än medlemmar. Denna vinst är själfvfallt alltid beskattningsbar efter de allmänna grunderna för inkomsttaxering. Och fråga är, huruvida icke föreningens rörelse, i mån som rörelsen går utom medlemmarnas krets, även förlorar grunden för skattefrihet för vinsten å den rent kooperativa rörelsen. Föreningen har nämligen då strängt taget förlorat karaktären av ett medlemmarnas kooperativa företag. Men oavsett detta låter det sig svårligen beräkna, huru stor del av vinsten å föreningens hela rörelse, som uppkommit vid handeln med den ena eller andra gruppen kunder. Redan detta förhållande gör, att jag jämväl ifråga om beskattningen av inkomst hos förening, som driver handel utom medlemmarnas krets, ansluter mig till gällande praxis.»

Efter framställning från Kooperativa förbundet till Kungl. Maj:t om revision av bestämmelserna rörande kooperativa föreningars skatteskyldighet avlämnade Kungl. Maj:t till 1919 års riksdag proposition (nr 222) om lagändring i syfte att bereda de kooperativa föreningarna en gynnad undantagsställning i skatteavseende. Propositionen avslogs av riksdagen.

I sammanhang med kommunalskattereformen förelades frågan år 1920 ånyo riksdagen, och antogs därvid ovan refererade bestämmelser.

Det torde till en början vara lämpligt klargöra, att här föreligger en *undantagsställning* för de kooperativa föreningarna i skatteavseende av helt annan natur än den de intogo enligt 1910 års lagstiftning.

Av motiven till 1910 års lagstiftning i ämnet, jämförda med vad en medlem av den år 1910 sittande regeringen, numera överståthållaren Hederstierna, i två särskilda anföranden yttrade i debatten i andra kammaren den 21 maj 1919 rörande det då framlagda ändringsförslaget, (se andra kammarens protokoll 1919 nr 52 sid. 33 och 35) framgår, att med 1910 års lagbestämmelser knappast avsågs att bereda de ekonomiska föreningarna en undantagsställning. I princip ansågos de vara skatteskyldiga. Man avsåg helt enkelt att legalisera en praxis i lagskipningen, att en förening, som på förhand utfäst sig att till sina medlemmar återbetala en viss procent å gjorda inköp, skulle vid taxeringen få avdraga vad densamma i enlighet med denna civilrättsliga förpliktelse verkligen återbetalat. Någon principiell rätt till viss skatteförmån gavs här således icke åt de ekonomiska föreningarna.

1919 års förslag och 1920 års lagstiftning bygga däremot på en helt annan grund. Därigenom har man avsett å ena sidan att begränsa avdragsrätten till de rent kooperativa föreningarna med uteslutande av andra ekonomiska

föreningar, men å andra sidan utvidgat avdragsrätten till alla sådana kooperativa föreningar, oavsett om de handla endast med medlemmar eller även med andra och oavsett om förpliktelsen att återbetala tillkommit före eller efter beskattningsåret i fråga. Här har sålunda fullt klart och medvetet åt de kooperativa föreningarna beretts en gynnad undantagsställning, en skattefrihet i princip. Frågan är då om eller i vad mån en sådan undantagsställning kan vara befogad.

Man har till stöd härför åberopat en mängd nog så växlande och stundom varandra motsägande motiv.

Till en början har man gjort gällande, att den kooperativa föreningen inte är att anse såsom ett näringsföretag. Det finnes här icke, har man sagt, någon särskild företagare i vanlig bemärkelse, och något syfte att frambringa affärsvinst föreligger icke. Såsom exempel och bevis för riktigheten av denna sats har bl. a. anförts skillnaden mellan ett uppköpsmejeri och ett andelsmejeri (se första kammarens protokoll år 1920 nr 69 sid. 15). »I det ena fallet,» heter det där, »är det en person, som upprättar ett mejeri för att köpa mjölk av jordbrukarna och sälja smör för att på detta sätt tjäna så mycket pengar han kan. I det andra fallet är det jordbrukarna själva, som genom att upprätta ett sådant företag vilja skaffa sig den största möjliga inkomst på sin ladugårdshantering.» Såvitt vi kunna se är detta en övertygande bevisning just för motsatsen till vad som åsyftas att bevisa. Vinstmomentet är lika avgörande i båda fallen; det är utsikten till ökad vinst, som är anledningen till Kooperationen lika väl som drivfjädern för den enskilde företagaren. Och att någon särskild företagare icke finnes torde icke med framgång kunna påstås, ty föreningens karaktär av juridisk person och självständigt skattesubjekt är obestridlig. De kooperativa företagen skilja sig från enskilda affärsföretag genom sin organisation men däremot icke alls genom det sätt, varpå vinst *uppstår*. Här gäller alltså chefens för finansdepartementet yttrande i 1910 års proposition, att »någon formell grund för skattehindring i avseende å kooperativ förening strängt taget icke förefinnes», liksom bevillningsutskottets i dess vid behandlingen av propositionen nr 222 vid 1919 års riksdag gjorda uttalande, »att någon principiell rätt till viss skatteförmån för kooperativa föreningar icke är för handen».

Man har vidare hänvisat till det sociala gagnet av Kooperationen, dess betydelse i strävandena att avskaffa onödiga mellanhänder, dess folkuppfostrande betydelse, särskilt i kampen mot kreditsystemet, dess natur att verka utgiftsbesparande för medlemmarna m. m. Utan att ingå på frågan om Kooperationens betydelse och nytta i nu angivna och kanske ännu flera hänseenden må dock erinras, att det sociala gagnet i och för sig icke motiverar skattehindring. Det finnes säkerligen en mångfald socialt mycket gagneliga företag, som icke på grund av denna sin egenskap kommit i åtnjutande av skattehindring, och det torde rent av kunna ifrågasättas, om man kan fränkänna något slag av sådan verksamhet, som staten och samhället genom sin lagstift-

ning och eljest skyddar, en viss större eller mindre samhällsnytta eller socialt gagn. Drager man konsekvenserna av ett sådant betraktelsesätt, leder det till rena orimligheter. Staten kunde på en sådan väg berövas den rättsliga grunden till varje som helst skatteinkomst. Därtill kommer, att även den enskilda handeln numera i stor utsträckning arbetar för ett minskande av mellanhänderna och en utsträckt tillämpning av kontantsystemet. Vad särskilt angår hänvisningen till kooperationens betydelse för strävandena att avskaffa mellanhänderna, må därjämte påpekas, att särskilt den kooperativa konsumtionsföreningen själv egentligen ingenting annat är än en mellanhand mellan producent och konsument på samma sätt som den enskilde handlanden. Det är just därför, som det för den sistnämnde framstår såsom något ytterst orättvist och oegentligt, att kooperationen i konkurrensen med den enskilde företagaren skall gynnas genom skatteförmåner. Det är för övrigt icke staten och kommunerna, som genom att avstå från skatt skola bekosta kampen för mellanhändernas avskaffande eller minskande.

Härmed är givetvis icke sagt, att icke en verksamhets sociala värde skulle kunna vara *en* av de faktorer, som kunna motivera skattelindring. Detta värde måste emellertid antingen vara så stort, att det i och för sig motiverar skattelindring, eller också stödjas av andra faktorer. Att det förra icke är fallet torde vara uppenbart. Återstår att granska de skäl, som i övrigt kunna åberopas till stöd för yrkandet på skattelindring.

Det har ofta påståtts, att den skatt som staten avstår ifrån genom den skattelindring, som nu tillkommer de kooperativa föreningarna, är så oväsentlig, att den icke kan vara av någon betydelse i budgetavseende; så t. ex. yttrar herr Örne i sin mot bevillningsutskottets betänkande år 1919 rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 222 avgivna reservation bl. a. följande:

»Några finansiella vådor äro, tvärt emot vad utskottet förmodar, icke förbundna med ett bifall till propositionen. En överslagsberäkning, grundad på kända siffror, ger vid handen, att högst 2 eller 3 miljoner, som nu äro beskattade hos ett par tusental föreningar, skulle bli skattefria. Å andra sidan skulle skatteintäkterna ökas ej oväsentligt, genom att åtskilliga föreningar, som nu ha rätt till avdrag, ej skulle få det med tillämpning av den föreslagna bestämmelsen.»

Ifrågavarande skattelindring kan visserligen vara svar att exakt till siffran beräkna, men vi våga dock påstå, att den är av en ingalunda oväsentlig betydelse, särskilt i tider som de nuvarande, då staten är i behov av varje inkomst, som kan uppdrivas, och måste göra besparingar på områden, där viktiga statliga intressen bliva därpå lidande.

En viss ledning vid bedömandet av frågan om här ifrågavarande skattelindrings betydelse ur statsfinansiell synpunkt kan dock vara att hämta ur Sveriges officiella statistik rörande kooperativ verksamhet i Sverige åren 1917—1919. Under det sista år, för vilket statistik finnes tillgänglig, år 1919, voro förhållandena följande.

Konsumtionsföreningarnas tillgångar och skulder balanserade på ett belopp av kr. 54,125,265. Sammanlagda nettoöverskottet under året uppgick till kr. 5,739,123. Av disponibla medel hade utdelats såsom ränta på insatskapitalet kr. 364,003: —
 såsom återbäring på varor till medlemmarna kr. 3,595,747: —
 och till icke medlemmar » 66,628: — » 3,662,375: —
 Summa kr. 4,026,378: —

Nettoöverskottet hos konsumenternas produktionsföreningar, bestående av bageriföreningar samt slakteri- och charkuteriföreningar, utgjorde kr. 505,768: —
 och » 2,961: —
 Summa kr. 508,729: —

Dessa föreningars tillgångar och skulder balanserade på ett belopp av kr. 2,746,080: —
 och » 501,032: —
 Summa kr. 3,247,112: —

Av disponibla medel hade utdelats av bageriföreningar såsom ränta å insatskapitalet kr. 4,587: —
 såsom återbäring på varor » 358,299: —
 Summa kr. 362,886: —

Slakteriföreningar såsom ränta å insatskapitalet kr. 28: —
 såsom återbäring på varor » 358: —
 Summa kr. 386: —

Kooperativa matlags- och kaféföreningar hade under 1919 ett nettoöverskott av kr. 22,979: —. Tillgångar och skulder balanserade på ett belopp av kr. 303,266: —. Här hade ingen annan utdelning förekommit än utdelning å insatskapitalet med kr. 82: —.

Arbetareproduktionsföreningar visade ett nettoöverskott av kr. 37,730: —. Tillgångar och skulder balanserade på ett belopp av kr. 547,458: —. Av disponibla hade utdelats såsom ränta å insatskapitalet kr. 11,628: —
 och såsom återbäring på varor » 3,209: —
 Summa kr. 14,837: —

Vad slutligen angår Kooperativa förbundet, balanserade dess tillgångar och skulder på ett belopp av kr. 18,654,055: —. Årets nettoöverskott utgjorde kr. 789,266: —. Av disponibla medel hade utdelats såsom ränta å insatser kr. 55,777: —
 såsom återbäring på varor » 364,416: —
 Summa kr. 420,193: —

Det sammanlagda belopp, som för år 1919 återburits på varor, utgjorde således:

från konsumtionsföreningar	kr. 3,662,375: —
» bageriföreningar	» 358,299: —
» slakteriföreningar	» 358: —
» arbetareproduktionsföreningar	» 3,209: —
» Kooperativa förbundet	» 364,416: —
	Summa kr. 4,388,657: —

Under förutsättning att icke någon annan ändring göres i de kooperativa föreningarnas skatteskyldighet än att skattefriheten för de belopp, som återbäras på varor, uppläves, blir dock ett belopp av över 4 miljoner kronor beskattningsbart. Antagligt är också med hänsyn till den kooperativa rörelsens jämna och starka utveckling, att detta belopp år för år ökas. Det kan komma att ökas högst avsevärt. Det är av intresse att se, vilka förhoppningar Kooperativa förbundet självt i det avseendet hyser och vilken betydelse förbundet självt tillmäter en vidsträckt skattelindring. Det framlyser i det uttalande, som Kooperativa förbundet gör i sin den 22 november 1918 till chefen för finansdepartementet avlätna skrivelse, vilken skrivelse närmast föranledde 1919 års proposition i ämnet till riksdagen. Det heter däri:

»Med beskattning av de kooperativa föreningarnas överskott efter samma grunder som vinsten i enskilda företag våga föreningarna icke föra den socialt gynnsamma prispolitiken, utan inskränka sig till att lämna medlemmarna fördelar för ögonblicket, vilka snart glömmas eller spårlöst försvinna. Med en prispolitik, som i genomsnitt hölle inne 25 öre pr familj och dag i de svenska konsumtionsföreningarna. skulle med dessa föreningars nuvarande medlemsantal över 50,000: — kronor sparas per dag eller årligen inemot 20 miljoner kronor mot endast cirka 3 1/2 miljoner kronor för närvarande. Men med beskattning efter nuvarande grunder skulle *en mycket väsentlig del* (understruket av motionärerna) av de 20 miljonerna indragas till staten och sålunda den från alla synpunkter önskvärda prispolitiken föranleda en ytterst tyngande konsumtionsbeskattning.»

Därtill kommer att i den mån den kooperativa verksamheten utvecklas och utvidgas, i samma mån minskas den skatt underkastade inkomsten från den enskilda företagareverksamheten och ökas det skattebelopp, som staten avhänder sig till förmån för den kooperativa verksamheten. Då man vet, att det yttersta målet för denna verksamhet är att underkasta sig all handel och tvinga den enskilda detaljhandlaren att upphöra, kan man icke undgå att för sig uppställa den frågan, varifrån staten i ett sådant läge skall hämta nödiga skatteinkomster. I England, där en skarp kritik börjat riktas mot den undantagsställning, som de kooperativa föreningarna även där intaga i skatteavseende, har samma spörsmål uppkommit. Så t. ex. frågade en gång i underhuset sir Robert Horne, den förutvarande finansministern: »Varifrån skulle staten få

några inkomster, i fall det endast finnes kooperativa affärer?» Kooperationen har aldrig ens gjort ett försök att besvara den frågan.

Herr Örne i nyssberörda reservation gjorda påstående, att skatteintäkterna ej oväsentligt skulle ökas genom att åtskilliga föreningar, som enligt 1910 års lagstiftning hade rätt till avdrag, ej skulle få det, sedan avdragsrätten begränsats till de kooperativa föreningarna, förtjänar i detta sammanhang skärskådas.

Såsom vi förut med stöd av särskilt motiverna till 1910 års lagstiftning påpekat utgjorde den avdragsrätt, som då gavs, endast ett lagfästade av en praxis, som innebar, att en utgift, som enligt civilrättsliga regler ålåg en skattskyldig, fick av honom vid inkomstberäkningen för taxeringen avdragas. Denna rätt är i sig själv klar och torde tillämpas i en mängd fall vid taxeringen. Det har heller icke ansetts nödigt att giva särskilt uttryck däråt i lagstiftningen. Då emellertid bland en viss grupp av skattskyldiga, de ekonomiska föreningarna, förekom en speciell form av rabatter samt tvekan kunde råda, huruvida dessa rabatter voro sådana, som borde vara skattefria eller ej, gavs i syfte därjämte att i någon mån gynna de då i sin begynnelse varande ekonomiska och särskilt kooperativa föreningarna ett stadgande av så liberal innebörd, som ansågs möjligt med hänsyn till att dessa föreningar dock voro självständiga skatteobjekt.

Denna på rent civilrättsliga principer grundade avdragsrätt vid taxeringen finnes säkerligen kvar icke blott för de ekonomiska föreningar, som icke äro kooperativa, utan för alla skattskyldiga. Eller med andra ord, den omständigheten att de kooperativa föreningarna fått en särskilt gynnad ställning i skatteavseende kan icke i och för sig medföra en försämring av övriga skattskyldigas på allmänna rättsregler och praxis grundade rätt. Är så fallet, blir också den tänkta ökningen i skatteintäkterna illusorisk.

Det har vidare sagts, särskilt i sammanhang med behandlingen i riksdagen av 1919 års proposition i ämnet, att en kompensation i skatteavseende skulle äga rum därigenom, att utdelning å insatser i ekonomiska föreningar gjordes till skattepliktig inkomst. Detta är visserligen sant åtminstone teoretiskt, men i praktiken ställer sig saken rätt så olika, i det att dels ekonomiska föreningar själva icke skatta för sådan utdelning, dels ock den utdelning av sådant slag, som tillfaller enskilda skattskyldiga, så gott som undantagslöst utgör ett så obetydligt belopp, att den föga eller intet inverkar på skattens storlek.

Det huvudsakliga skälet för skattelindringen för de kooperativa föreningarna har emellertid angivits vara, att — såsom herr Örne uttrycker det i sin reservation till bevillningsutskottets betänkande i ämnet år 1919 — »därigenom sättas särskilt konsumtionsföreningarna i stånd att vid sidan av sitt ursprungliga syfte verka såsom sparinrättningar för den oerhörda mängd av mindre bemedlade samhällsmedlemmar, som i vanliga fall icke ha nog stora inkomster att skaffa sig reserver för kommande behov».

Är detta det egentliga syftet med skattelindringen, så måste man verkligen fråga sig, om så starka skäl finnas för att staten skall gynna just denna form av sparverksamhet, att de kooperativa föreningarna för den skull skola beredas en särskild och väsentlig, till skattefrihet gränsande undantagsställning i skatteavseende.

Till en början må erinras därom att till och med sparbankerna äro under vissa förutsättningar underkastade skattskyldighet. Att då bereda de kooperativa föreningarna skattefrihet för just den del av inkomsten, som avses att utgöra ett sparkapital för medlemmarna, måste givetvis förutsätta alldeles exceptionellt starka skäl.

Angående den av Kooperativa förbundet bedrivna inlåningsverksamheten finnas upplysningar lämnade bl. a. i Sociala meddelanden nr 8 för 1923. Man ser där, hurusom förbundets sparkassa från år 1908 utvecklats så, att vid 1922 års utgång utgjorde antalet sparkasseavdelningar 355, antalet motböcker 31,271. innestående belopp, summa kr. 12,157,548: -- och per motbok kr. 388: --. samt insättningarna under år 1922 gottskrivna ränta kr. 483,156: --. Förbundet hade därjämte å två övriga inlåningsräkningar en behållning uppgående å depositionsräkning till 2 miljoner kronor och å kapitalräkning till 2,1 miljoner kronor. Sammanlagda behållningen å inlåningsverksamheten utgjorde således cirka 16 3 miljoner kronor.

Den i berörda nummer av Sociala meddelanden intagna tablån, till vilken vi tillåta oss hänvisa, visar en jämn och stark stegring för sparkassans verksamhet. Med hänsyn till talet om skattelindringens betydelse för sparverksamheten hade man kunnat vänta en särskild stegring för tiden efter 1920 års lagändring, d. v. s. under åren 1921 och 1922. Någon sådan kan man dock icke spåra, snarare tvärtom, vilket ju dock i viss mån måste antagas bero på den allmänna ekonomiska situationen under nämnda år.

I vilket fall som helst kan man omöjligt påstå, att denna gren av de kooperativa föreningarnas verksamhet visats vara i sådant läge, att den är i behov eller förtjänt av någon särskild uppmuntran från statens sida. Ännu mindre synes detta vara fallet, om man beaktar, vad Kooperativa förbundets kassachef Ernst Persson yttrar om sparkasseverksamheten och dess skötsel i en artikel, betitlad »Konsumtionsföreningarnas ekonomi», i häftet 9--10 år 1923 av tidskriften Kooperatören. Han säger:

»Det är särskilt en företeelse, som man under det senaste året kunnat iakttaga, vilken här kanske förtjänar att i korthet omnämnas. Det är föreningarnas sparkasseverksamhet. De senaste åren ha rätt många av våra föreningar öppnat egen inlåningsverksamhet för att på detta sätt skaffa kapital för rörelsens utvidgning. Därom är intet annat än gott att säga, ty det innebär endast, att medlemmarnas pengar användas i deras eget företag, i stället för att måhända gå till privatbankerna och utnyttjas till för rörelsen fullkomligt främmande ändamål. Men det gives dock fall där man skulle önska att sparkasseverksamhet undvikits. Vi avse här de fall, då vederbörande förenings ekonomiska

ställning icke är tillräckligt stark för att de omhänderhavda medlen skola vara fullt säkerställda. Det har nämligen i ett par fall inträffat, att föreningar med egen sparkassa råkat i ekonomiska svårigheter, så att insättarnas behållning kommit i fara. Detta är en mycket allvarlig sak, och vi kunna därför icke annat än på det bestämdaste uppmana föreningarna att noggrant undersöka sin ställning, innan de besluta öppna egen inlåningsverksamhet, ty tilliten till inlåningen får icke under några förhållanden rubbas. Hittills har visserligen ingen insättare i till K. F. anslutna föreningar behövt förlora, i det förbundet trätt emellan och garanterat insättarnas tillgodohavande, vartill förbundet emellertid icke har någon skyldighet och icke heller möjlighet i någon större utsträckning. Emellertid är saken så viktig, att den förtjänar föreningarnas och alla för rörelsens bästa intresserade kooperatörers hela uppmärksamhet.»

Därtill må endast läggas, att saken måhända även förtjänar uppmärksammas av andra än de direkt intresserade och särskilt statsmakterna.

Sparsamhet är otvivelaktigt en dygd och förtjänt av uppmuntran från statsmakternas sida. Men den frågan framställer sig osökt: varför är det så viktigt, att sparverksamheten förläggas just till de kooperativa föreningarna, trots den i vissa fall tydligen bristande säkerhet för de insatta medlen de lämna? Om konsumtionsföreningarna föra en prispolitik, som för medlemmarna medför en direkt besparing vid köp, uppkommer ju samma besparing för individen som om föreningarna taga mera betalt för sina varor men åt individen ombesörja förvaltningen av de medel, som inflyta genom att föreningarna taga mera betalt än som varit nödvändigt. Men detta duger icke, såsom Kooperativa förbundet i sitt ovan citerade uttalande i inlaga av den 22 november 1918 till chefen för finansdepartementet utvecklat, ty med en prispolitik, som i genomsnitt hölle inne 25 öre pr familj och dag i de svenska konsumtionsföreningarna, skulle inemot 20 miljoner kronor sparas årligen. Detta avsevärda belopp skulle befrias från skatt och tydligen helt eller delvis förvaltas av de kooperativa föreningarna. Det är tydligt, att det icke är själva sparandet i och för sig, som här är det viktiga, utan det väsentliga är, att sparmedlen omhänderhavas av Kooperationen.

Sparsamhetsnitet framträder därjämte i en alldeles särskild belysning genom det faktiska förhållandet, att inländska aktiebolag och solidariska bankbolag genom den år 1919 införda B-skatten i alldeles särskild grad träffas av en skatt just på besparingar.

Med hänsyn till de fall där Kooperationens sociala gagn kan påvisas skulle ett visst stöd för skattelindringen givetvis förefinnas, om Kooperationen vore i den svaga ställning, att den behövde med konstlade medel uppehållas. Så var möjligen förhållandet, då 1910 års lagstiftning på området tillkom. Det torde vara skäl undersöka, hurudan Kooperationens ställning numera är. Beträffande förhållandena under år 1919 tillåta vi oss hänvisa till ovan intagna, ur Sveriges officiella statistik hämtade siffror. Vad särskilt Kooperativa för-

bundet angår, återfinnes ett ännu färskare material i Sociala meddelanden nr 8 för 1923. Därav framgår följande:

Antalet medlemmar i till förbundet anslutna 898 stycken distributions- och produktionsföreningar utgjorde vid 1922 års utgång 259,388, vartill komma 211,882 medlemmar i till förbundet anslutna försäkringsföreningar. Å förbundets affärsavdelning uppgick omsättningen under år 1922 till kr. 63,824,499. Förbundets industriella verksamhet har under året ökat med ett större företag, i det att kvarnen Tre Kronor vid Stockholm förvärvades under hösten 1922. Förbundets övriga produktionsgrenar utgöras av en margarinfabrik i Norrköping, vilken började sin verksamhet hösten 1921, och en kemisk-teknisk fabrik i Malmö. Till förbundets revisionsavdelning, som har till uppgift att följa och kontrollera de anslutna föreningarnas ekonomiska ställning voro vid 1922 års slut 652 föreningar anslutna. Förbundets tillgångar och skulder balanserade vid 1922 års slut på 23,9 miljoner kronor. Det redovisade nettoöverskottet uppgick till 0,9 miljoner kronor eller 1,4 procent av omsättningen. Angående inlämningsverksamheten hava uppgifter ovan lämnats.

Av Kooperativa förbundets styrelseberättelse för år 1922, intagen i häfte 9--10 år 1923 av tidskriften Kooperatören, framgår vidare, att konsumtionsföreningarnas och Kooperativa förbundets sammanlagda omsättning för 1922 belöpte sig till 264 miljoner kronor. Förbundets och föreningarnas egna medel, d. v. s. insatser och fonder, uppgingo till 33 miljoner kronor. Styrelsen avslutar berättelsen med följande ord: »Det är därför med stark tillförsikt vi kunna se framtiden an, övertygade om att vår rörelse, fullföljande de stora grundsatser, varpå den bygger, skall ytterligare utvecklas och stärkas och bli till växande gagn för de stora konsumentmassorna.»

Här angivna siffror giva otvetydigt vid handen vilken mäktig organisation Kooperationen i vårt land numera är och att den ingalunda i konkurrensen med den enskilda handeln är i behov av något som helst stöd i form av skattelindring

Med det ovan anförda tro vi oss hava visat, att anledning saknas för staten att vidare medgiva de kooperativa företagen någon undantagsställning i skatteavseende.

Det synes oss emellertid icke vara tillräckligt endast med en återgång till förhållandena, sådana de voro före 1920 års lagändringar, vilket vi givetvis i första hand tillåta oss yrka.

Därest de här ovan i motionen anförda bestämmelser, som då infördes i skatteförfattningarna, upphävas, blir enligt vårt förmenande ställningen i sakensamma, som om de bestämmelser, vilka enligt 1910 års lagstiftning i ämnet gällde, återupplivas. Sist nämnda bestämmelser avsågo ju nämligen endast att giva ett klart uttryck åt vad som även dem förutan enligt allmänna rättsregler och praxis gällde. Om man således skulle vilja, att de kooperativa föreningarna åter finge samma skattskyldighet, som de hade före 1920 års lagstiftning, synes det vara i stort sett likgiltigt, om de genom denna lag-

stiftning tillkomna bestämmelserna helt enkelt upphävas eller de bestämmelser, som enligt 1910 års lagstiftning gällde, återupplivas.

Det har invänts, att med en sådan lagstiftning tvingas konsumtionsföreningar, som vilja undgå skatt för vad som återbäres till medlemmarna, att ett år i förväg, innan de veta vilken vinst som kommer att uppstå under året, bestämma, hur mycket som skall återbäras till medlemmarna. Med samma rätt borde en förening, som finge avräkna vad den återburit på grund av ett sådant föregående beslut, få avdraga vad den återburit på grund av beslut sedan årsresultatet blivit känt. Och det har i detta sammanhang av dåvarande statsrådet Undén (se andra kammarens protokoll år 1919 nr 52 sid. 29) hänvisats därtill, att enligt 1902 års förordning om inkomstskatt fick vid taxering av inländska aktiebolags och enskilda bankbolags inkomst avdrag ske för ett belopp, som motsvarade den till aktie- eller lottägarna bestämda utdelning intill sex procent å inbetalt aktie- eller lottkapital. Dessa bolag och banker kunde således genom beslut på bolagsstämma bestämma utdelningen på aktierna till större eller mindre procent och därigenom förändra sin beskattningsbara inkomst. Det vore därför icke obefogat, menade tydligen statsrådet Undén, att nu låta de kooperativa föreningarna vara i samma ställning.

Häremot må erinras dels om att denna bestämmelse icke längre gäller för nämnda bolags- och bankers del, utan tvärtom en systematisk dubbelbeskattning av all bolagens och bankernas inkomst hos bolaget respektive banken och aktie- respektive lottägaren, genomförts och dels därom, att det belopp, som nämnda bolag och banker finge avdraga vid sin taxering, dock beskattades hos aktie- eller lottägarna. Vad som från en konsumtionsförening återbäres på varor till medlemmarna blir däremot icke alls beskattat. Här berörda jämförelse torde följaktligen icke duga såsom motiv för nu gällande bestämmelser om de kooperativa föreningarnas skattskyldighet.

Vad särskilt produktionsföreningarna angår, har det sagts, att man icke kunde införa en sådan dubbelbeskattning som att beskatta deras vinst hos såväl föreningarna som, i den mån den utdelas till medlemmarna, hos dessa. Så yttrar chefen för finansdepartementet i den till 1919 års riksdag avlämnade propositionen i ämnet, nr 222, följande: »Medan utgiftsbesparing icke rimligen bör göras till föremål för beskattning, vare sig hos medlemmar eller förening, är det givetvis i full överensstämmelse med inkomstbeskattningens allmänna grunder, att, därest återbärande till medlemmarna av i föreningen uppsamlad vinst ger medlem en ökad inkomst, denna bör hos medlemmen vara beskattningsbar. Men för en beskattning därjämte i föreningens hand av denna inkomst finnas inga giltiga skäl. De särskilda anledningar, som i fråga om aktiebolag ansetts motivera skattläggning dels av bolagets inkomst, dels därjämte av utdelad vinst, hava statsmakterna icke funnit föreligga be-
träffande ifrågavarande föreningar.»

Det vill emellertid synas, som om den omständigheten att man godtagit

principen om dubbelbeskattning av aktiebolags inkomst, borde medföra den konsekvensen, att även dessa produktionsföreningars inkomst beskattades i såväl föreningens som medlemmens hand. Det är väl dock så, att det just tack vare sammanslutningen i en förening blir de enskilda medlemmarna möjligt att uppnå den inkomst de få, en inkomst som de säkerligen, om de arbetade fristående var för sig, i regel icke skulle kunna komma i åtnjutande av. Det synes då fullt befogat att jämväl i föreningens hand beskatta inkomsten ifråga.

Det har vidare beträffande 1910 års lagstiftning anmärkts, att tillämpningen för de kooperativa föreningarnas del av den skatteskala, som ifråga om inkomst- och förmögenhetsskatten gäller för andra skattskyldiga än inländska aktiebolag och solidariska bankbolag, innebure en orättfärdigt hård och till följd av progressionen i skatteskan ojämn beskattning av dessa föreningar. De beskattas nämligen efter inkomstens absoluta storlek, under det att bolagens skatt bestämmes efter inkomsten i förhållande till kapitalet.

Då man härpå svarat, att man kunde råda bot på denna olägenhet genom ändring i skattelagarna i den delen, har det från kooperativt håll förklarats, att reglerna för bolagsbeskattningen icke heller passa för de kooperativa föreningarna. Det finnes nämligen föreningar med personlig ansvarighet för medlemmarna, men utan något avsevärt inbetalt kapital. Och dessa föreningar utan inbetalt kapital borde icke beskattas högre än föreningar med inbetalt kapital. Denna väg stöter tydligen på motstånd från kooperativt håll, men det vill annars förefalla, som det icke skulle skada att låta verkställa en undersökning om möjligheten att beträda densamma.

Det har emellertid under arbetet på en kommunalskattereform framlagts ett förslag om ordnande av de ekonomiska föreningarnas beskattning (se § 41 i Lag om kommunal beskattning i det av landskamreraren O. V. Landén år 1917 framlagda Betänkande om allmänna grunder för den kommunala skatte-reformen), som vunnit kammarrättens gillande och som synes vara värt att dragas under riksdagens prövning.

De av såväl landskamreraren G. W. Eiserman och f. d. kammarrättsrådet E. J. von Wolcker som landskamreraren O. W. Landén i egenskap av kommunalskattekommitterade år 1917 avgivna förslagen till lösning av kommunalskattefrågan voro eniga därutinnan, att avkastningen å kooperativa företag vore beskattningsbar. Eiserman och von Wolcker yttrade bl. a.: Föreningsmedlemmarnas s. k. besparingar på grund av delägarskap i ett sådant kooperativt näringsföretag (konsumtionsförening) innefattade i själva verket ingenting annat än uppburna andelar av handelsvinsten på varor, som av dem konsumerades. Föreningsmedlemmarna hade här genom sin sammanslutning ått sig skapat en särskild förvärvskälla, vars avkastning måste vara beskattningsbar.

Landén anförde bl. a., att för att den (genom 1910 års lagstiftning) principiellt förordade beskattningen av föreningarnas verksamhet icke skulle bliva illusorisk, måste lagstiftningen se till, att denna verksamhet träffades av be-

skattning i likhet med den av enskilda näringsidkare inom samma affärsområde idkade verksamheten, oberoende av föreningens åtgärder för att förekomma ett synligt vinstresultat. Under hänvisning till gällande lagstiftning rörande ekonomiska föreningar konstaterade han, att deras ändamål helt enkelt vore att bereda ett antal enskilda personer ekonomiska fördelar, alltså det samma, som låge bakom varje annan enskild verksamhet med ekonomiskt syfte. Landén framhöll vidare, hurusom de kooperativa föreningarna i motsats mot andra affärsföretag icke hade något intresse av att visa stort vinstresultat för föreningen såsom sådan utan tvärtom kunde tänkas vilja nedbringa det synliga vinstresultatet, därest skyldigheten att deltaga i den allmänna skattebördan gjordes beroende av den bokförda vinstens storlek, samt erinrade, att den av de kooperativa föreningarna utövade verksamheten på grund härav skulle komma i åtnjutande av en oberättigad förmån i skattehänseende i förhållande till all annan verksamhet av liknande slag, såvida icke lagstiftningen anvisade utvägar att hindra en sådan oegentlighet.

Härefter anför Landén vidare: Att finna sådana utvägar syntes emellertid icke vara ogörligt, utan att man därför behövde överge i princip antagna grunder för den beskattning, varom fråga vore, och som vilade på den efter normala metoder konstaterade avkastningens storlek. En utväg, som erbjöde sig, vore att med avseende å beräkningen av de ifrågavarande ekonomiska föreningarnas avkastning av deras verksamhet tillämpa samma principer, som vore allmänt gällande för beräkning av avkastningen av annan jämförlig verksamhet. Tillämpningen härav skulle leda till att avkastningen av ekonomisk förenings verksamhet, där den icke visade sig i en enligt sådana principer avslutad räkenskap, beräknades i varje fall till det belopp, vartill den skulle uppgå enligt så upprättade och avslutade räkenskaper och med beräkning av normala priser vid affärer mellan föreningen och dess kunder. Man kunde för taxeringsmyndigheterna underlätta det tekniska förfarings sättet genom att i lagen stadga en viss minimigräns för avkastningens beräknade storlek i fall, varom fråga vore. Ett sådant förfarings sätt hade syntts tilltalande och ändamålsenligt, och i enlighet därmed hänvisade förslaget taxeringsmyndigheterna att begagna sig av denna väg, då det affärsmässiga resultatet av en ekonomisk förenings rörelse icke eljest blivit tillförlitligen utrett.

Landén föreslog därför, att inkomst av rörelse eller yrke, som tillfallit förening, vilken har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter åt medlemmarna eller avsätta alster av medlemmarnas verksamhet, skall beräknas till minst åtta procent av årsomsättningen: dock, att, därest föreningen i avgiven deklaration lämnat uppgift om beloppet av sin inkomst av rörelse eller yrke, uppskattad enligt de i förslaget angivna allmänna grunder och på grundval av normala priser vid affärer mellan föreningen och dess medlemmar samt efter tillägg av till kunderna lämnade pristillägg, rabatter och andra dylika utdelningar i förhållande till gjorda köp eller försäljningar, uppskattningen av nämnda inkomst

skall ske enligt de grunder, som i allmänhet gälla. För att tvinga vederbörande förening att redan i deklARATIONEN lämna de erforderliga uppgifterna föreslogs således, att, därest så ej sker, taxeringen skall grundas på procentberäkning.

Kammarrätten har i avgivet infortrat yttrande förordat berörda av Landén avgivna förslag (se propositionen nr 191 år 1920 sid. 307—313).

I den offentliga diskussionen om detta Landéns förslag har man ofta sett det av dess motståndare förenklas så, att det påståtts innebära, att de kooperativa företagen under alla omständigheter skulle beskattas med lägst 8 procent av omsättningssumman.

En sådan tolkning är ju uppenbart oriktig, vilket tydligt framgår av förslaget egen ordalydelse, och därför ej torde erfordra något närmare bemötande. Det är ju alldeles klart, att *procentberäkningen tillgripes endast i händelse föreningen icke i sin deklARATION lämnat vederbörliga uppgifter.*

Landéns här refererade förslag har visserligen tillkommit närmast med syfte på kommunalbeskattningen. Det finnes emellertid intet, som hindrar dess tillämpning även på statsbeskattningens område, och motiveringen för det samma gäller tillfullo i fråga om både den kommunala och den statliga beskattningen. Det kan nämligen inte anses lämpligt eller riktigt, att en omfattande och viktig gren av enskild näringsverksamhet skall så gott som helt undgå beskattning till staten.

Vi vilja slutligen betona, att bifall till denna motion icke innebär någon orättvisa gentemot kooperationen, utan avser motionen att avvägbringa ett sådant rättsförhållande, att den verksamhet, som kooperationen utövar, skall ske under samma skyldigheter gentemot stat och kommun, som gäller för annan likartad verksamhet, och icke orättvist gynnas på dennas samt statens och kommunens bekostnad. En kamp under lika förutsättningar i skatteavseende som den enskilda handeln borde, synes det oss, även för kooperationen själv och dess målsmän vara mest tilltalande.

På grund av vad sålunda anförts, få vi värdsamt yrka, att riksdagen ville

dels besluta, att § 11 mom. 3 bevillningsförordningen samt § 9 sista stycket i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt och den del av 3:o i de vid sistnämnda förordning fogade särskilda anvisningar till ledning vid taxeringen, som börjar med orden: »En ekonomisk förening» och slutar med orden: »efter föreningarnas medlemsantal» skola ur dessa författningar utgå;

dels ock besluta, att å lämpligt ställe i bevillningsförordningen samt förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt måtte inpassas ett stadgande av följande innehåll:

Inkomst av rörelse eller yrke, som tillfallit förening, vilken

har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att

anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter åt medlemmarna eller

avsätta alster av medlemmarnas verksamhet, beräknas till minst åtta procent av årsomsättningen, där ej bestämmelsen i andra stycket av denna paragraf skall tillämpas.

Har föreningen i avgiven deklaration lämnat uppgift om beloppet av sin inkomst av rörelse eller yrke, uppskattad enligt i denna förordning angivna allmänna grunder och på grundval av normala priser vid affärer mellan föreningen och dess medlemmar samt efter tillägg av till kunderna lämnade pristillägg, rabatter och andra dylika utdelningar i förhållande till gjorda köp eller försäljningar, sker uppskattningen av nämnda inkomst enligt de grunder, som i allmänhet gälla.

Hava taxeringsmännen i saknad av tillförlitlig utredning om beloppet av föreningens enligt de i andra stycket angivna grunder beräkneliga inkomst taxerat föreningens inkomst av rörelse eller yrke till vissa procent av årsomsättningen, äger föreningen icke vinna nedsättning i taxeringen i vidare mån än att den taxerade inkomsten, om densamma beräknats till mera än åtta procent av årsomsättningen, då skäl därtill föreligger, får bestämmas till ett lägre belopp, dock icke till mindre än åtta procent av årsomsättningen.

Stockholm den 19 januari 1924.

Axel Vindahl.

I motionens syfte instämmer:

Erik Abrahamsson.
